

HUIS MET HISTORIE

In deze rubriek wordt telkens een huis in Hilversum onder de loupe genomen. Daarbij wordt aandacht geschonken aan bouwstijl, architectuur en bewoningsgeschiedenis. Voor de samenstelling tekenen Max Cramer en Jan Lamme, beide lid van de Monumentencommissie.

De schrijvers voelen zich gestimuleerd door de leuke reacties op het eerste artikel over de villa aan de Trompenbergerweg 6. Dit keer staat het pand aan de Langestraat 103 in de schijnwerper. Een oud pand dat in de wandeling ook wel 'de boerderij van Houtman' wordt genoemd.

Langestraat 103, Zon en Maanstraat 2-8

Op de hoek van de Langestraat en de Zon en Maanstraat staat een van de meest karakteristieke boerderijen van Hilversum. Jammer genoeg wel in een gebied waar een veel grotere schaal is gaan overheersen. Ondanks dit verdient dit rijksmonument alle aandacht.

Over de bouwgeschiedenis van deze boerderij is weinig bekend. Het pand werd vlak na de grote brand van 1766 als boerderij gebouwd of wel-

De situatie van de boerderij aan de Langestraat 103 in 1890. De roedeverdeling van de bovenramen zijn in 1899 gewijzigd. Ook de twee ramen in het midden van de begane grond werden toen vervangen door openslaande deuren. (fotograaf: Paauw)

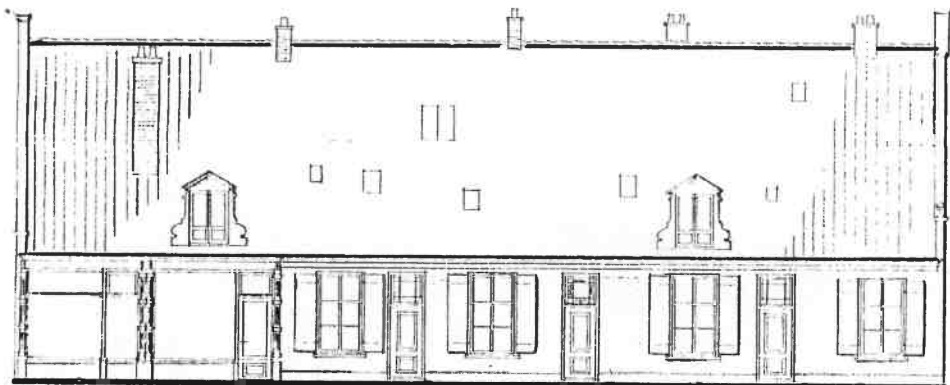
licht herbouwd. In het voorste gedeelte aan de Langestraat was een woning ondergebracht. Ook aan de Zon en Maanstraat bevonden zich twee woningen, zodat de deel aan de van de Zon en Maanstraat afgekeerde zijde lag.

In 1899 werd het achterste gedeelte van het pand verbouwd. De deel werd tot woning ingericht en aan de Zon en Maanstraat kwam een winkel-tje. Gelijktijdig werden de ramen op de eerste verdieping van een nieuwe roedenverdeling voorzien.

Het pand heeft een lang rechthoekig blok met zadeldak als hoofdvorm en wordt aan de achterzijde afgesloten door een driehoekige topgevel. De voorzijde toont een monumentale klokgevel met een natuurstenen afsluiting. De natuurstenen versieringen op de hoeken van de klokgevel zijn helaas verdwenen. De voorgevel is geheel symmetrisch ingedeeld, waarbij de twee deuren in het midden bij de verbouwing van 1899 in plaats zijn gekomen van twee ramen. Naast de openslaande deuren zien we aan weerskanten een raam met luiken. De drie, bijna vierkante vensters op de eerste verdieping en in de topgevel waren oorspronkelijk in twaalf kleine ruitjes verdeeld. Bij de verbouwing van 1899 zijn ze vervangen door een zogenaamd T-venster. Opmerkelijk is het dichtgemetselde driehoekige vlakje boven het raam en de zware muurankers. Wellicht is oud materiaal gebruikt bij de bouw van deze boerderij want ook de natuurstenen bekroning lijkt van ouder datum.

De gevel aan de Zon en Maanstraat bezit nu verschillende ramen en deuren. De middelste deur is van een fraaie omlijsting voorzien terwijl de meest rechter deur in 1932 is aangebracht. De twee dakkapellen zijn voorzien van voluten. In de rechterzijgevel is de deur met de mooie versiering in het bovenlicht van belang.

Door de recente afbraak van twee bij het pand behorende schuren zijn

Zijgevel aan de Zon en Maanstraat. Het winkeldeel links heeft als nummer 8 met een ingang in de achtergevel, vervolgens van links naar rechts de nummers 6, 4 en 2. De twee ramen rechts en de tussenge-liggende deur horen bij Langestraat 103. (tekening: Paul van Vliet, jan. '86)

de rechterzijgevel en de achtergevel op dit moment vanaf de Kerkbrink zichtbaar. Een van de schuren die zijn verdwenen werd gebouwd in 1896 en functioneerde als timmermanswerkplaats. De andere schuur werd tot woning verbouwd. Een karakteristiek smeedijzeren hekwerk scheidt het erf van de openbare weg.

Max Cramer

Bewoningsgeschiedenis Langestraat 103, Zon en Maanstraat 2-8

Voor de bewoningsgeschiedenis zijn we te rade gegaan bij de heer Wouter Houtman, aannemer en de huidige eigenaar van het pand. De heer Houtman bleek zeer bereid tot medewerking. Bovendien bleek hij in het bezit van veel interessant materiaal: akten en andere officiële stukken, foto's van vroegere bewoners, oud gereedschap uit het familiebedrijf. Samen met de sappige familieverhalen teveel om hier allemaal weer te geven. Toch maar een poging gewaagd.

Van boerderij naar aannemerij

De boerderij is al heel lang in het bezit van de familie Houtman. Herbouwd na de grote brand van 1766 werd de familie eigenaar op 31 augustus 1825. Getuige de akte, getekend door notaris Albertus Perk, droeg mevrouw Alida Christina Ham, weduwe van Wessel van Dam, rentenierster te 's-Graveland, het pand voor f 1700 over aan Wouter van Dompelaar. Van Dompelaar, gehuwd geweest met Aaltje Vlaanderen en later met Marretje Post, was geboren in Loosdrecht en nu woonachtig in Hilversum. Hij liet zijn beroep door Perk omschrijven als 'timmerman en inkoop accepterende'.

Van Dompelaar (1801-1895) moet zich op wat latere leeftijd zeker tot de notabelen hebben gerekend. Hij kreeg met andere vooraanstaande ingezetenen een uitnodiging om het eerste ritje van de nieuwe spoorlijn mee te maken (1874). Volgens de overlevering was hij laat en stuurde hij daarom de dienstmeid naar de trein met de boodschap "dat ie even moest wachten". De reactie van de stationschef: "Donselaar? Donselaar? Fuut. Fuut. Daar gaat ie". En weg reed de trein, zonder Van Dompelaar.

Arend Houtman (1835-1899), de eerste generatie

De dochter van Wouter van Dompelaar, Petronella, huwde in 1860 met de meester-timmerman van haar vader, Arend Houtman. Ze kregen vier kinderen. Zoon Wouter die het bedrijf later overnam en de dochters Martha, Marie en Hendrika.

Petronella en Arend moeten nog een tijd in het bezit zijn geweest van een theehuisje 'De Koepel' op de hoek van de Langestraat en de Kerk-

*Arend Houtman (1835-1899),
kopie van een glasplaatopname.*

brink. Daar moeten ze ook het begin hebben meegemaakt van de paardentram op 's-Graveland.

Arend was een goed zakenman. Hij had zelfs als bijnaam 'het gouden klompje'. Hij kocht veel grond, ook aan de Kerkelanden en heeft daar de Houtmanberg opgekruid.

Wouter Houtman (1861-1939), de tweede generatie

Wouter Houtman volgde zijn vader op in het bedrijf. Hij was een goed zakenman en al snel een geaccepteerd lid van de samenleving. Hij was aanwezig bij de oprichting van de Vrijwillige Brandweer op 5 maart 1885 ten huize van (notaris?) P. Lazonder en werd op 1 december 1886 benoemd tot secretaris. Dat bleef hij tot de opheffing op 27 oktober 1894. In zijn notulen blijkt de reden van opheffing uit: "... voldoende uitbreiding van de waterleiding, die de spuit onnodig maakt en bovendien de stichting van politieposten met slangenwagens, die bij brand onmiddellijk kunnen uitrukken, waardoor hulp van den vrijwillige brandweer gemist kan worden."

Wouter bouwde heel veel in Hilversum. Hij had op een gegeven moment

Wouter Houtman (1861-1939) met zijn zussen Martha, Maria en Hendrika. Een foto uit de jaren '90.

zelfs 100 vaste krachten in dienst. Als hij naar een belangrijke klant ging, liet hij een koetsje met twee paarden komen, want één paard was hem dan te min. Hij droeg altijd een grote kist sigaren bij zich om daarmee de zaken-gesprekken wat soepeler te laten verlopen. Als hij het voor elkaar had gekregen dan kwam hij thuis 'met de duim in het vest'.

Trouwens, ook de zussen konden er wat van. Uit de familieverhalen komen ze naar voren als dames met wat capsones. Als ze iets gingen gebruiken in Hof van Holland staken ze de Kerkbrink over met hun neus in de lucht. Het eventuele verkeer moest dan maar wachten.

Wouter woonde met zijn gezin in het voorhuis. Hij was getrouwd met Laura Vuurmans. Al hun vijf kinderen werden in het huis geboren, drie jongens en twee meisjes. Delen van het achterhuis waren in gebruik als kantoor voor het bedrijf en als woonplaats voor de drie ongetrouwde zussen. Marie en Hendrika bleven daar wonen, maar Martha sloeg in 1893 een man aan de haak, dominee H. Chr. van de Brink, predikant van de Gereformeerde Kerk in Hersteld Verband, die in Rinsumageest, Zandvoort, Leiden en Dieren heeft gestaan.

Arend Houtman (1907-1987), de derde generatie

Arend, de oudste zoon van Wouter en Laura, trouwde in 1933 met Coby van der Spoel en nam het bedrijf gaandeweg over. Vader trok zich terug

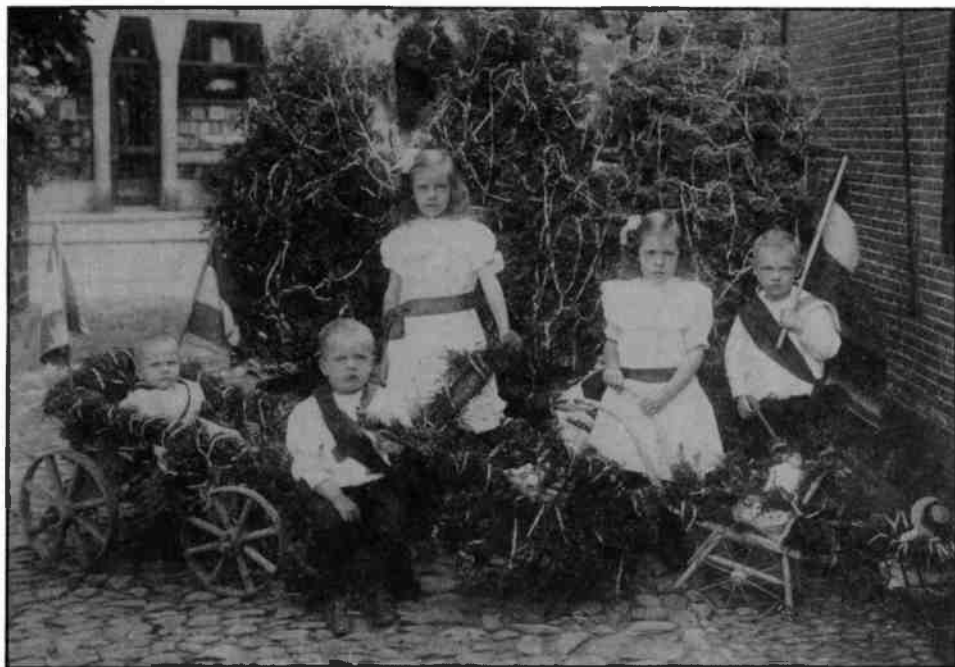
Wouter Houtman (1861-1939) met zijn vrouw Laura Cornelia Vuurmans.

*Ds. H. Chr. van de Brink met
zijn vrouw Martha Houtman.
Opname van rond 1900.*

en ging wonen op de Dalweg. Hij overleed in 1939.

Arend en Laura kregen acht kinderen, waarvan er drie waren geboren toen in de jaren kort voor de oorlog tante Martha en haar emeritus-dominee kwamen inwonen. Het voorhuis was er groot genoeg voor, want het had wel tien kamers. Maar de harmonie bleek toch ver te zoeken. Vader Arend oordeelde dat de situatie zo niet kon blijven en hij besloot tot verbouwing van het pand Langestraat 113a van schuur tot woonhuis. Daar ging hij wonen met zijn gezin en daar werden ook de resterende kinderen geboren. De toestand met oom-dominee moet inmiddels wel onaangenaam zijn geweest. Het had dominee behaagd een schutting te laten zetten tussen de 'boerderij' en de werkplaats, zodat Arend moest omlopen als hij naar de werkplaats wilde. In de oorlog, toen de dominee en zijn vrouw echt hulpbehoevend werden, mocht de schutting weer open zodat het echtpaar op hun wenken kon worden bediend. Zoon Wouter (mijn informant) herinnert het zich nog goed. Houtjes hakken en opstapelen in hun kelder, stiekum snoe-

De kinderen van Wouter Houtman: Petronella en Wilhelmina, Arend (1907-1987, met vlag), Cornelis en Willem.

pen van de maggiblokjes maar niet van de kliekjes want daar stond vaak schimmel op. Dat scheen tante Martha overigens niet te deren. Ze lag – in zijn herinnering – altijd aangekleed in bed en schoof de schimmel opzij van de kliekjes die oom-dominee haar bracht. Wouter herinnert zich dat hij vaak spuitwater moest halen voor zijn tante bij de firma Schogt en daarbij zeggen: *“Met de complimenten van mevrouw Van de Brink.”* Hij ontboezemt dat hij dat nooit heeft gezegd. Toen oom en tante in het begin van de jaren '50 overleden keerde het gezin terug naar de woning Langestraat 103. Vader Arend heeft er uiteindelijk gewoond tot kort voor zijn dood in 1987.

Wouter, de vierde generatie, bewoonde na zijn huwelijk in 1957 de door zijn vader tot woonhuis omgebouwde schuur achter het pand van Radio Gooiland (trouwens ook door vader gebouwd). Later ging hij naar Zon en Maanstraat 4, een ander stuk van de boerderij. Daar woonden ook twee broers op nummer 2 en 8, het winkelpandje met de wenteltrap. Sinds 1974 heeft Wouter Houtman een woon- en werkplaats gevonden op de Simon Stevinweg.

De verwoesting van Jeruzalem

Op nummer 4 heeft ook nog gewoond, tante Beth van Domselaar, een

zus van Petronella uit de eerste generatie. Het was een dikke vrouw die vaak viel. Grootvader Wouter werd er dan bijgehaald en samen met de timmerman werd ze weer overeind gehesen. Grootvader vertelde: "Ze viel als een waszak van de trap."

Later woonden in de winkeltjes de dames Martha en Trui Veenendaal. In hun winkel was het een ontzettende bende. Wat ze pakten werd op een berg gegooid, waar zij overigens altijd alles weer konden terugvinden. In de volksmond heette de winkel 'De verwoesting van Jeruzalem'.

Vanaf de jaren '20 werd hun garen- en bandwinkeltje overgenomen door de dames Nijpjes. De winkel van de 'Knijpertjes' zoals de dames door de kinderen Houtman werden genoemd, bestond tot na de oorlog. In het andere winkeltje, Zon en Maanstraat 6, zat de sigarenwinkelier Beekwilder, later overgenomen door het echtpaar Duyvis-Van Rooy. Een dochter behoort nog steeds dit winkeldeel.

In de oorlog hebben ook nog twee zigeunerfamilies in het achterhuis gewoond. Ze aten de konijnen van de familie Houtman op maar dat werd met de mantel der liefde bedekt.

De laatste jaren hebben de huisjes veel wisselende bewoners gekend. Veelal betrof het familie of bekenden van de familie. Mensen die blij waren dat ze iets te pakken hadden gekregen maar ook vaak weer blij waren dat

In de jaren '30 bouwde Arend Houtman een schuur om tot woning (links). Rechts de werkplaats. Achter de twee gebouwtjes, die werden afgebroken in 1987, is nog net de boerderij aan de Zon en Maanstraat te zien.

ze weg konden, want de achterliggende huisjes zijn klein in vergelijking met het ruime voorhuis.

Voorgenomen restauratie Pas Op

De heer Houtman laat in het interview merken begaan te zijn met het lot van zijn familiepand. De plaatsing op de rijksmonumentenlijst heeft hem enerzijds veel geld gekost omdat de grond op de plaats van het pand zeer duur is, maar anderzijds zou hij er geen vrede mee hebben als dit familiebezit definitief verloren zou gaan. Hij hoopt dan ook van ganser harte dat de voorgenomen aankoop door de Stichting Pas Op doorgaat en er wegen voor restauratie gevonden zullen worden. Ondergetekende sluit zich daar graag bij aan.

Jan Lamme

Bronnen: Monumentencommissie Hilversum, de Kerkbrink, Hilversum, 1981, pag.20-22. Architectuuronderzoek Hilversum, Hilversum. Notulenboek Vrijwillige Brandweer 1885-1894 in het bezit van W.Houtman te Hilversum evenals akten en dokumenten het pand betreffend.

Orgaan van den Algemeenen Nederlandschen Wielrijders-bond.